

Avsnitt 22: Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i kombination med annan funktionsnedsättning. Hur ger man rätt stöd?

INFORÖST: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga ska nå målen för sin utbildning. I podden förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan.

ERIKA: Hej, och välkomna till Specialpedagogiska skolmyndighetens podd. I dag kommer vi att prata om hur man kan upptäcka och ge bra stöd till elever där läs- och skrivsvårigheter samexisterar med andra inlärnings- eller koncentrationssvårigheter. Och med mig i studion i dag är Jakob Åsberg Johnels, docent som arbetar både som universitetslektor och pedagog vid Gillbergcentrum och enheten för logopedi, vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi på Göteborgs universitet och även på Sahlgrenska universitetssjukhuset. Det var mycket att berätta om dig, Jakob.

JAKOB: Ja, lång mening.

YLVA: Ja.

ERIKA: Ja, precis. Men du gör många spännande saker. Och med oss är också Ylva Schön, som jobbar som rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten.

YLVA: Ja.

ERIKA: Och du har en särskild inriktning på att ge stöd till förskolor och skolor när det gäller barn och unga med läs- och skrivsvårigheter.

YLVA: Ja.

ERIKA: Och så jag då förstås, som heter Erika Bergman som jobbar på Specialpedagogiska skolmyndigheten. Varmt välkomna.

YLVA: Tack.

JAKOB: Tack.

ERIKA: Och Jakob, jag tänkte jag börjar med att fråga dig ... du forskar och undervisar och genomför också läs- och skrivutredningar av elever då i ditt arbete. På vilket sätt kommer du i kontakt med det ämne som vi ska prata om i dag, att läs- och skrivsvårigheter inte alltid upptäcks hos elever, om det är så att man också har någon annan inlärnings- eller koncentrationssvårighet?

JAKOB: Ja, alltså när det gäller frågan om det här överlappet mellan läs- och skrivsvårigheter och andra ... vad ska man kalla det då, utvecklingsrelaterade svårigheter eller neuropsykiatriska svårigheter, som jag jobbar mycket med, så kommer jag i kontakt med det nästan hela tiden, höll jag på att säga. Det är mitt specialintresse här i världen, så att på ... jag undervisar blivande logoped och är också inne en del på speciallärarprogrammet i Göteborg. Och trycker hela tiden på detta, att de har den här textboken med olika typer av svårigheter och textboksexemplen finns, men man kan inte ha det som sin utgångspunkt att det ser ut så när man jobbar med verkliga barn och ungdomar. I forskningen så har jag

2020-02-07

också egentligen sen jag började forska, för 15 år sen är det väl nu ungefär, varit inriktad på just detta med samtidiga svårigheter av olika slag, eller utmaningar hos barn och ungdomar. Så jag ... från början så handlade det mycket om autism och läs- och skrivsvårigheter bland barn med autism och autismspektrumtillstånd, men det har breddats, så nu rör det även andra grupper som uppmärksamhetssvårigheter, adhd, språkliga svårigheter, även läpp-, käk- och gomspalt och intellektuella funktionsnedsättningar. Så att det ... ja, det ...

ERIKA: Du stöter på det på många olika sätt.

JAKOB: Ja, det gör jag. Det gör jag.

YLVA: Ja, vilken bredd.

ERIKA: Ja. Och vad är det då du ser i dina olika uppdrag då? Jag tänker både som forskare, men också som pedagog också. Och även tänker jag också när du undervisar blivande logoped och så vidare, vad är det du ser?

JAKOB: Ja, det som man ... det som jag ... det som man ser är helt enkelt att ... och som inte bara gäller på området läs och skriv, men ... utan som gäller med alla de här svårigheterna, eller utmaningarna, eller varianterna, att vi ... helt enkelt att vi människor är inte helt lika i alla avseenden och vissa saker är kända, andra saker är lättare, och så är det för alla människor. Men att har man en betydande svårighet inom något område så är det ofta så att man har det inom något ... ett eller flera andra områden. Och vår ... det är inte alltid som stödstrukturer eller stödsystem i samhället

tyvärr är uppbyggda enligt den principen, utan det är mycket stuprörlösningar och ...

ERIKA: Mm. Tänker du skol... inom utbildningen?

JAKOB: Ja, skolan är lite ... skolan är bra på det sättet, att man inte har organiserat ut... stödet utifrån diagnostyper mer än möjligen då särskolelösningen som finns för elever med intellektuell funktionsnedsättning, utan annars är den ... stödet ska kalibreras efter individens behov helt enkelt, alldeles oavsett vilken etikett som har använts för att beskriva barnets svårigheter. Men i samhället i stort så kan det ibland vara ett antingen eller-tänkande, som inte alltid är lätt, att man ... att barn med en komplex problematik skeppas runt mellan olika insatser, eller att familjen får vara den som koordinerar hela barnets problematik eller utmaningar. Det finns någonting bra med ... också specialiserade verksamheter som fokuserar kanske på dyskalkyli, eller dyslexi, eller vad det nu kan vara. Men baksidan är helt enkelt att de ... problematiken ofta är komplex. Och så finns det risk för att det duttas i olika sammanhang. Och att kombinerat med att många av de här insatserna innebär att man får stå i kö i väldigt många år. Ibland så blir det inte helt optimalt. Så att det här med att föra ut ordet att en svårighet kommer sällan ensam är något som jag och alla mina kollegor i Göteborg trycker mycket på nu, och har gjort i några år. Men i forskningen så har det rent konkret visat sig att vi har studerat förekomster av läs- och skrivsvårigheter i olika slag bland barn i olika grupper, grupper ... till exempel då barn med autismspektrumtillstånd eller autism, adhd. Det har ... ja.

2020-02-07

Ja, vad jag har sett, frågade du. Vad man har sett bland annat är att överlappet är betydande. Det är inte hundra procentigt, det är inte så att alla barn som har läs- och skrivsvårigheter har till exempel uppmärksamhetssvårigheter eller koncentrationssvårigheter, men det är mycket, mycket större ... överlappet än vad man skulle kunna förvänta sig om det hade varit två helt olika saker. Så kanske 40 % av alla barn med läs- och skrivsvårigheter har också uppmärksamhetssvårigheter ... så pass stor att de skulle kunna diagnostiserats som adhd och vice versa, och det ...

ERIKA: Men är det vanligaste då ... jag tänker på när du beskriver det här, alltså ... och just det där då också att det blir så att man kanske ... man tittar på en fråga i taget. Finns det också en risk då att man inte upptäcker att här finns det en svårighet som inte har att göra med det som blir en konsekvens av en autismdiagnos?

JAKOB: Jag jobbar då inom sjukvården också, och där är en viktig del ... där kommer det här begreppet diagnos in, som det ... folk har blandade känslor inför. Och man kan ... så det är viktigt att komma ihåg det. När man pratar om det brukar jag ändå lyfta fram att begreppet betyder genom kunskap, så poängen är att man ska nå någon slags kunskap om profilen av svårigheter för att kunna sätta in bästa stöd. Men apropå din fråga så finns det ju också en risk mer att ställa en väldigt specifik diagnos, eller en eller flera, när problematiken är bred, för att den kanske skymmer annan problematik, alltså att man ser ... man ser allt i ljuset av en viss sån här etikett, och så får man inte stöd och

uppmärksamhet för andra utmaningar. Och där försöker jag trycka på läs- och skrivaspekten då, att den ... det spelar ingen roll om man ... eller rättare sagt, det är lika besvärligt att ha läs- och skrivsvårigheter och dyslexi om man har adhd eller autism som om man inte har adhd och autism, kanske till och med svårare, skulle jag säga, för att det är flera ... kommer till flera aspekter, det här med att behöva jobba med något som man kanske inte är bra på, eller har flyt för, eller reglerar sin frustration när det tar emot, eller be om hjälp. Så att det är i allra högsta grad viktigt att uppmärksamma hela bilden, tänker jag.

ERIKA: Men kan man då förstå det som just att om det är så att man kanske har en ... ja, men en adhd-diagnos som innebär att det är svårt att motivera sig själv när det är kämpigt och svårt, gör att det också är svårt då att ha de här läs- och skrivsvårigheterna? Är det så man kan förstå?

JAKOB: Det tänker jag är uppenbart att det är. Det händer ofta. Det gäller både ... alltså när man ... har man läs- och skrivsvårigheter och har kommit upp lite i åldern, så är det hela tiden där. Hur mycket ska man kompensera? Hur mycket ska man träna? Och det där är överväganden som man får göra i skolan, i relation till barnets ålder och i relation till motivation och någon slags långsikt... hur svåra ... hur betydande svårigheterna är. Men även kompensation kan vara svårt. Jag träffar många upp på högstadiet, gymnasiet, som har lässvårigheter, till och med universitetet, som har lässvårigheter, och som också har ... kan ha svårt då med andra saker, med koncentration eller komma i gång. Och då kan man behöva hjälp med att få

2020-02-07

ordning på den de där kompensatoriska verktygen också, för man glömmer de där hörlurarna till talsyntesen, eller vad det nu kan vara. De är aldrig riktigt med, eller de funkar inte. Och den där programvaran som ska uppdateras, den blev inte uppdaterad. Och då ... ja, alltså för att få det stöd som man har rätt till, så behöver man ha lite ytterligare förståelse och stöttning kring det.

ERIKA: Just det.

JAKOB: Och i värsta fall så blir det i stället ett moraliserande kring det, alltså att han eller hon har aldrig med sig sina hörlurar, ungefär som att man har glömt att det fanns en svårighet där från början. Och då kanske det är just det här antingen eller-tänkandet som har ställt till det lite grann.

ERIKA: Just det. Så man behöver ha koll på de olika utmaningarna för att kunna tune:a in stödet på rätt sätt.

JAKOB: Ja.

ERIKA: Just det. Vad säger du, Ylva, då, som jobbar som rådgivare här på Specialpedagogiska skolmyndigheten? Du möter ju verksamheter både som rådgivare, men också för att du sitter i vår frågetjänst och tar emot frågor när folk ringer till oss. Känner du igen det här som Jakob beskriver?

YLVA: Ja. Jag har stått här och nickat bekräftande hela tiden när Jakob har pratat, och jag känner mycket väl igen det. Och om man tar det här med att det kan överskugga ... att om man har kanske koncentrations- och uppmärksamhetssvårigheter, att man inte ser eller kanske

2020-02-07

ser att det finns någon anledning att titta på läs- och skrivförmågan, det ...

ERIKA: Att man glömmer bort det, inte tänker på det?

YLVA: Ja, ja, att man ... precis, för att det är inte det som man ser som den viktiga saken att kanske skriva in i åtgärdsprogram eller åtgärda. Och det är min erfarenhet både från samtal i den här tjänsten, Fråga en rådgivare, men också från min erfarenhet som ar... i verksamhet, arbete som specialpedagog i verksamhet. Så att jag tänker att ... ja, det ser vi. Och också det här som du nämner, Jakob, om det här med om man ska ha digitala verktyg eller någonting, det ser vi också från vårt stöd att ... där man använder, eller rättare sagt där man ser till att det finns kompetens på skolan omkring digitala verktyg, om det är talsyntes till exempel, och att man också tränar det aktivt, att eleven får hjälp att träna det, det måste till, likaväl som att om man har lästräning så måste man träna på digital träning. Så att jag tycker att det var bra sagt, och instämmer. Och det är roligt att höra ... eller två ... från två olika håll så.

ERIKA: Vad säger ni då utifrån era två olika perspektiv, finns det kunskap i skolor då, för det är ju till skolor vi vänder oss, kunskap om att svårigheter kan samexistera och att man behöver ha de här glasögonen, ha den här förståelsen för att det kan finnas flera lager i hur vi ska komma fram till vad den här eleven behöver? Vad ser ni?

YLVA: Det är väl förstås både och. Det är klart att det finns skolor som har kunskap. Jag tror att man skulle behöva fundera på om man kan spetsa till den här kompetensen, och då så klart

ta hjälp av de stödstrukturer som finns. Elevhälsan blir oerhört viktig i det här sammanhanget. Och att man diskuterar och lyfter när man har frågetecken. Och också med den pedagogiska utredningen, som är ett väldigt bra verktyg, att man använder det och lägger in, så att man ser till att man lyfter olika frågeställningar, och kanske också såna frågeställningar som man inte har lyft från lärarhåll. För det kan mycket väl vara så att man inte ser saker, då i ljuset av att det är någon svårighet som, så att säga, skymmer någon annan, om vi pratar uppmärksamhet som skymmer att man kanske har läs- och skrivsvårigheter. Så jag skulle gärna se att man la in till exempel läs- och skrivtester, och kanske matematiktester, som rutin i den pedagogiska utredningen.

ERIKA: Oavsett vilken fråga man vill undersöka då kring vad en elev behöver för stöd?

YLVA: Ja, oavsett vilken fråga. Jag har själv arbetat på det sättet i en annan verksamhet där vi hade en manual där det ingick ett paket. Och vi hade ... fick väldigt fina erfarenheter av det, och fin skolutveckling hos de eleverna, därför att åtgärderna blev ofta väldigt behovsanpassade, skulle jag säga.

ERIKA: Ni fick bra syn på ... vad är det vi behöver göra för att stötta den här eleven?

YLVA: Ja. Vi fick hjälp också att lyfta då ... om man själv kanske har ett specialintresse och man har själv har mer inriktning på uppmärksamhetssvårigheter, eller socialt samspel, eller dyslexi, så fick man hjälp då, att det fanns färdigkittat, man

2020-02-07

också skulle titta på de här frågorna. Just att lyfta det här breda perspektivet.

JAKOB: Apropå det här, det handlar inte bara om att identifiera svårigheter, utan också ... alltså är det knöligt i skolsituationen, så att ... att identifiera någon som är bra på att läsa, det är fantastiskt och kanske särskilt om man är en kille eller tjej som är lite ... så, vad ska man säga, glömsk och tappar och glömmer grejer, och inte håller ordning på allt vad som ska göras och när det ska göras, att då ha tillgång till läs och skriv, det är en fantastisk resurs, till det skrivna språket, för man kan göra en enkel anteckning. Och det är viktigt ha med i en planering, den stora planeringen.

[allmänt medhåll]

ERIKA: Så du tänker just att också få svar på den frågan, att ... okej, det är inte en utmaning det här med att läsa och skriva, det kan ... ja.

JAKOB: Nej, det är lika viktigt, det. Det är lika viktigt, det.

ERIKA: Ja, just det. Ja, det är sant.

JAKOB: Om det då är ... om det är någon som har det ... att det är inte ... allting inte bara rullar på helt friktionsfritt, vilket det väl inte gör för så många, höll jag på att säga.

YLVA: Nej, men jag är jätteglad att du lyfter det, för att det ... jag tänkte faktiskt på det, inför det här samtalet så glömde jag bort det också, att precis de erfarenheter har jag också, att det är fantastiskt att om man då kanske har någon annan svårighet som ... och att vi faktiskt fick syn på elever som

2020-02-07

hade en fantastisk läsförmåga och som var ett lyft. Så att det är ... ja, viktigt att komma ihåg.

ERIKA: Det handlar också om att hitta styrkor med andra ord.

[allmänt medhåll]

JAKOB: Ja, det är hela tiden den avvägningen. Det här med fo... alltså din fråga gällde hur man kan ha uppe ögonen för flera samtidiga svårigheter, och det är lite tveeggat det där, för att å ena sidan så vill vi inte ha det här, generella omdömen om att någon ... som kanske fanns lite mer förut, att det här är en svag elev eller så, för att det hjälper ingen, höll jag på att säga, att bara få någon sån här allmän betäckning av att man inte förmår någonting, utan man ska hitta styrkeområden, men också kunna identifiera det som är utmanande och det som ställer ... kanske ställer till det mer eller mindre i lärandesituationen, eller i läxsituation, eller vad det nu kan vara. Så att det är hela tiden det där, man ska inte bara hitta en massa problem och klumpa ihop det, utan det är just den här ... vad är det som är utmanande här? Är det läsandet, är det det här läsflytet? Hur når jag den här eleven med träning, med att hitta motivation, med att kunna mobilisera lite kraft för att ta sig över den här lilla kullen? Eller precis som Ylva säger, med att få till det här med de här kompensatoriska verktygen och teknik... tekniska verktyg och så vidare.

ERIKA: Jag tänker ... hur skulle man som skola då kunna gå tillväga och jobba för att upptäcka att det finns svårigheter som överlappar varandra? Du har beskrivit ett exempel, Ylva, från en verksamhet där du har jobbat, och där man i den här

2020-02-07

kartläggningen alltid ställer den här frågan. Men finns det fler saker som ni skulle kunna skicka med, både tänker jag rent konkret, men också tankesätt kanske, som ni tänker det här förhållningssättet eller det här arbetssättet är bra om man vill få syn på ... och få så bra bild som möjligt?

JAKOB: Jag tror det beror lite på vad man menar med i skolan då, om det är elevhälsoteamen man pratar om, eller om det är i klassrummet, eller i samverkan mellan elevhälsoteam och klasslärare, för i ... själva skolans huvuduppdrag är ändå att hitta vad som behövs för att alla ska nå så långt som möjligt, och då blir det helt enkelt att vara öppen för ... hur når vi så långt som möjligt, och vad behöver man, och vad kan man utnyttja för att lärandet ska flyta på så bra som möjligt? Ur elevhälsoteamets perspektiv så blir ... jag vet inte riktigt om det var det som var frågan, men det här med huruvida det ska remitteras, eller så, till andra instanser, det är inte riktigt ... det har inte rikt... de besluten gäller inte bara skolan, höll jag på att säga, utan det är hur sjukvårdsapparaten och de här ...

ERIKA: Det är flera aktörer.

JAKOB: Hur de ... ja, verkligen. Alltså det går inte att bestämma riktigt hur ... och det skulle jag säga, det är inte skolans problem att sjukvårdsapparaten är snuttifierad, utan det är ... det är klart att det blir en utmaning för skolan. Och ska man skicka det här barnet till logoped, eller till någon fördjupad psykolog, bedömning, neuropsykiatrisk utredning, eller vad det nu kan vara. Och i idealfallet så hade det väl varit att man hade kommit någonstans där man hade fått göra allt detta på en gång, så man hade fått den...

2020-02-07

- ERIKA: Du tänker där det finns en samverkan mellan de olika aktörerna. Ja.
- JAKOB: Ja, det hade varit det ideala, tror jag. Allt fler skulle tycka, men det är inte ... det kan inte skolan på egen hand lösa. Däremot så finns ... alltså i elevhälsoteamens egna arbete med utredningar och den pedagogiska utredningen, så finns det ... att ha den här insikten, att veta att så här ser det ut, så här är det, att det ofta överlappar, bara ... jag tror att man har kommit långt redan där.
- ERIKA: Att ha den insikten, menar du?
- JAKOB: Ja, att ha den insikten.
- [allmänt medhåll]
- JAKOB: Och jag tror att ... egentligen så tror jag att det finns inte så många klasslärare som är så förvånade över detta, utan de har nog märkt detta hela tiden, att här har vi någon som kom i gång lite sent med läsandet, som är ... som har svårt att knäppa knappar på tröjan, eller på jackan, och som kan ha också talspråkliga, kanske, utmaningar, att ... det vill säga att de här sakerna kan hänga ihop, de här svårigheterna kan hänga ihop. Så egentligen tror jag inte att så många är så överraskade av detta, om man har med barnen att göra varje dag, så ...
- YLVA: Nej, det håller jag med om. Det jag tror, och det vi ser att de behöver hjälp med, det är att sortera.
- JAKOB: Ja, exakt.

2020-02-07

- YLVA: Det pratar de ofta om i ... har vi ... i förfrågningar och i samtal, upplever jag. För att annars så blir det lite grann det här som du också var inne på, ”ja, men det går bra för dig i skolan” eller ”det går mindre bra”, alltså det här.. generella..
...
- ERIKA: Det generella ...
- JAKOB: Generell, mm.
- YLVA: Det är generellt och det är inte konkret.
- JAKOB: Ja.
- YLVA: Och vad ska man göra? Och där har man väldigt god hjälp av, så att säga, specialistkunskap och vilken specialistkunskap det är, det kan vara någon på skolan som är väldigt kunnig och känner igen symptom. För det är det som behövs, alltså ... och hur vi anpassar. Men just det där sorterandet, det har jag själv upplevt i våra ärenden, att ... när vi har kommit ut, och sen har vi kanske varit ... haft olika inriktningar, om man kan säga så. Och jag kan säga någonting om läs och skriv.
- JAKOB: Ja.
- YLVA: Och sen så har jag en kollega som pratar om hörsel till exempel. Så ser vi ... ja, den ... då kan man lägga det lite på rätt ställe. Och det är väldigt skönt. Det är ungefär samma för eleverna när de får ett åtgärdsprogram och det här, man pratar om diagnos eller inte. Men vad är det som är svårighet, vad är det som är styrka? Då kan man jobba med det.

2020-02-07

- ERIKA: Mm, det är egentligen de viktiga frågorna. Ja.
- YLVA: Ja. Men sen också just vad skolan kan göra. Det är så klart strukturer. Det kan låta lite tråkigt, men det är ... men strukturer för viktiga saker som man kanske inte tänker på. Samtal.
- ERIKA: Ja.
- YLVA: Samtal mellan specialpedagog och lärare.
- JAKOB: Ja.
- ERIKA: För det är det du menar med strukturer, att det handlar om hur strukturen ser ut, eller organisationen?
- YLVA: Exakt. Alltså till exempel, det är, skulle man väl kunna säga, en mindre del av en handlingsplan, hur man möter elever i behov av särskilt stöd eller extra anpassningar. Men att det finns med, så att man inte behöver tänka ”ja, men nu har jag den här eleven och jag upplever den här svårigheten. När kan jag få tid, eller hur ska jag göra, eller vem ska jag prata med?” Att det finns en struktur för det, och att rektor organiserar det, så att det blir tryggt och bra, och ... hela vägen där.
- ERIKA: En förutsägbarhet då helt enkelt?
- YLVA: Ja.
- ERIKA: Ja. Funkar det så, upplever du Ylva, på många skolor, eller är det många som kämpar med att hitta det där arbetssättet där man hittar kollegor man behöver på ett enkelt sätt?

2020-02-07

YLVA: Jag tror att det är en utmaning för ganska många skolor. Jag kan inte säga säkert, men jag tror det. Och det är inte så konstigt, för att det här med att organisera och få beslut fattade och få dem kommunicerade, det ve... det tror jag alla känner igen som har jobbat i en organisation, att det kräver lite arbete. Men det är så klart att det går och finns massor med fina exempel. Ja, men jag bara ... jag vet inte om jag ska säga det nu så här på slut... jag bara tänkte på det här, du pratade om olika ... i sjukvården, och att det blir snuttifierat och att man ... och att det är egentligen inte så mycket skolan. Och jag tror kanske inte skolan så mycket, men om man ska återkoppla till samtal som jag har med föräldrar, så ... där upplever jag att de är väldigt frustrerade över att de kanske har varit på habiliteringen och sen är det BUP, och att de inte får ihop det.

JAKOB: Ja, just det.

YLVA: Och de känner att ... ”ja, men skolan, kan inte alla samlas på skolan?”

JAKOB: Ja.

YLVA: Så det ... jag tror också att det är ett utvecklingsområde som vi borde samverka omkring.

[allmänt medhåll]

ERIKA: Att de sitter med alla de där klossarna.

YLVA: Ja, de ... jag tror vårdnadshavare och föräldrar, de sitter mitt i det där. Och det är inte så lätt att hålla i allt det här. Det är en samordnartjänst egentligen.

- JAKOB: Ja, det är det verkligen.
- ERIKA: En annan sak som jag också funderat på när vi har pratat, det är just om ... för vi tänker då att det är viktigt att ha syn på ... vad finns det för olika slags utmaningar? Men har det något att göra med också elevens ålder, om det är lätt att få svar på de här frågorna, om det finns flera olika utmaningar, flera olika saker man brottas med? Eller är det ... spelar det ingen roll? Vad är er erfarenhet?
- JAKOB: Nej, jag tror faktiskt inte att det ... jag kommer inte på något så där. Nu är det klart att det ser olika ut, och kraven ökar ju äldre barnen blir på till exempel självständighet och eget ansvar i arbetet och allt det här, förflyttningar och man ska förhålla sig till fler lärare. Så det är onekligen så att ... jag som jobbar också mycket med barn och ungdomar med ... eller som har autism, att utmaningen ... de utmaningar som barnen har, eller ungdomarna har, de förändras inte bara på grund av att de blir äldre, utan för att kraven på ... omgivningen förändras.
- ERIKA: Förväntningarna.
- JAKOB: Förväntningarna, stödet runt ... och att vissa utmaningar blir tydligare, och vissa blir mindre tydliga ju äldre och mognare barnet blir, så att det ...
- ERIKA: För då kanske man har utvecklat strategier då kanske.
- JAKOB: Så kan det vara. Så kan det absolut vara.
- ERIKA: Ja, okej. Ja.

- JAKOB: Och man kanske inte klättrar överallt lika mycket på gymnasiet, men man ... det kan vara andra saker som blir tydligare till exempel.
- ERIKA: Mm, så inte lättare eller svårare, säger ni, utan det är individuellt då, eller?
- YLVA: Att möta behoven?
- ERIKA: Nej, eller ... jag tänker bara hur lätt det kan vara att kanske upptäcka hos en individ om det är så att man ... att det finns flera olika utmaningar.
- YLVA: Nej, men jag tänker resonemanget där som hade, Jakob, det hänger så väl överens med hur vi ser att det är klokt att anpassa, att stödja i högre årskurser, eftersom kunskapsinhämtningen och textmassor till exempel ... mer, och mer faktiskt träning i ... men just upptäckten, det tänker jag att ... när tittar från mitt perspektiv som specialpedagog då, om jag gör en pedagogisk utredning, och så brukar jag försöka gå tillbaka i tiden och försöka få så mycket dokument som möjligt sen barnet var litet, om det går. Ibland gör det ju det ända från förskolan. Och ofta brukar man ha uppmärksammat svårigheter väldigt tidigt. Det kan jag se i det perspektivet. Du får gärna fylla på där, Jakob.
- JAKOB: Nej, jag håller med. Det är exakt samma erfarenhet som vi har också hela tiden. Det är inte säkert att det här, de svårigheterna som nu är mest ...
- YLVA: Nej.
- JAKOB: ... akuta, höll jag på att säga, eller som är mest ... som ställer till det mest just nu, men det är ofta så. Och så har

det varit i alla grupper av ... om man får säga så, grupper av barn, hur man nu kategoriserar det här, men som vi har studerat, att det är vissa saker som hela tiden kommer igen. Nej, så det ... det som jag tänker på när det gäller just fokus på läs och skriv, och din fråga här kring huruvida det är svårare i vissa åldrar, så är ... utbildningen hos personalen är lite olika beroende på vilken årskurs man jobbar med så klart också. Och det är lite mer kun... uppmärksamhet kring det här med läs och skriv under tidigare år, medan ... mindre ju äldre man blir. Så är det. Och i takt med de här satsningarna som görs nu kring läs och skriv, att man följer det här noggrant och mer systematiskt än vad det har gjorts under ett antal år, så kommer säkert den skillnaden bli ännu större, om man jämför ... alltså de lägre årskurserna kontra de högre årskurserna.

ERIKA: Du tänker på Garanti för tidiga stödinsatser. Just det.

JAKOB: Ja, ja, ja. Att det följs helt enkelt, och att man ... poängen är väl att man inte ska tappas bort helt enkelt. Medan på högstadiet, gymnasium så är det inte alls säkert att man har någon som har ... som känner att det här är ens arbetsuppgift att hålla koll på huruvida barnen faktiskt kan läsa de här orden i läroböckerna.

[allmänt medhåll]

JAKOB: Och det är samma med dig, Ylva, du har kontakt med många skolor. Och det man kan konstatera är att det ser olika ut när det gäller det där på olika skolor. Jag tror att du håller med, att det ... ja.

YLVA: Ja, ja, ja. Håller med.

2020-02-07

- ERIKA: Vad gör det då för skillnad för eleven, barnet, eleven, då som kan behöva ett stöd som ser ut på lite olika sätt, att man har det här sättet att se och tänka som ni beskriver, där man letar efter vägarna framåt och vill ha den här bra bilden? Vad kommer det att göra för skillnad? Vad ser ni?
- JAKOB: Jag tänker helt enkelt att ska man då hjälpa ett barn med läs- och skrivsvårigheter genom träning, eller genom kompensation, eller genom allmän bara ... ”ja, vad är det där?” Någon slags bara allmän förståelse för att det här är lite knöligt för dig, men vi löser det, ungefär, tillsammans. Och om det här barnet också har ... alltså alla är olika också, så att det är inte lätt att prata på det här sättet, men det finns vissa utmaningar som ofta förekommer till ... eller det finns utman... beteenden som ofta är svårare, till exempel om man har autism, och en sån där kan vara till exempel att man inte bara motiveras hur som helst. Bara för att fröken vill att man ska göra någonting räcker inte alltid för att man själv ska tycka att det här är en meningsfull aktivitet, utan man kanske tycker också att man inte ska hålla på så länge. Det kan vara det här som jag var inne på lite tidigare, att när det tar emot, det här med att tolerera lite utmaningar, det är vi olika känsliga för, alla människor också, och att man kan behöva helt enkelt anpassningar för det, tydliggörande kring det. Vad är det vi ska göra? Hur länge ska vi göra? Vad gör ... att man lyfter in systematiskt att man får vila och hur lång... vad ska vi göra sen? Och att man behöver helt enkelt vara lite problemlösande i hur man ska kunna hjälpa till med läs- och skrivsvårigheter, där man tar hänsyn till de här andra utmaningarna som finns. Och det där ... det finns vissa saker som hänger samman med att

2020-02-07

... det här som vi pratar om nu, att det kanske är en viss diagnos, men det är så klart det är olika för olika personer också. Att man är känslig för hur det här faktiskt ska kalibreras, eller hur det här stödet ska faktiskt ges till den här personen. Man får vara kunnig och kreativ och lite nyfiken. Och jättebra om man har bollplank, som du sa Ylva, med en specialpedagog, eller någon annan i elevhälsan, eller vem det nu är som ger det här stödet, så att man kan få lite input på det, kanske av någon som har träffat många andra elever med liknande utmaningar, för att hitta vägar framåt. Så att det är väl ett svar på din fråga.

[allmänt medhåll]

ERIKA: Något du vill lägga till, Ylva?

YLVA: Ja, alltså jag vet att vi satt ... inför det här så pratade vi lite grann och då lyfte både du och jag just det här ... vi pratar mycket om läs och skriv här, och med kompletterande svårigheter, eller styrkor. Och att vi kanske ändå fokuserar lite på ... ja, men gör insatser för läs och skriv, för det är en så grundläggande faktor för ett ... för skolframgång. Och på det viset så blir det en viktig fråga i det här.

JAKOB: Jätte viktig.

YLVA: När vi pratar om de här sakerna. Du får gärna komplettera där, Jakob, för det var du som lyfte det nämligen när vi hade telefonsamtal om det. Jag tyckte det var väldigt bra sagt.

JAKOB: Ja. Nej, men ... ja, jag vet inte vad jag ska komplettera mer än att ... men i allra högsta grad, det är en jätt... det är en nyckelfärdighet då. Får man till det här så ger det en massa

självförtroende också. Så att det är en jätte... ska man vara i skolan, så behöver man uppmärksamhet kring detta. Sen går det ... sen kommer vissa ha svårt. Och jag träffade en hel del barn som ... där det här är nära nog omöjligt med de här svarta krumelurerna. Och de ... man nöter och nöter och nöter. Och där har vi återigen det där med träning kontra kompensation, att man ... då får jag väl lära mig på något annat sätt då, och då får man lära sig att lära sig på det sättet också. Det är väldigt, väldigt viktigt då att ...

ERIKA: Att få stöd i det också. Ja, men precis.

YLVA: Ja.

ERIKA: Då är inte det bara ett bananskal för att man byter strategi.

JAKOB: Och att man ... nej, nej, nej. Men det är klart att det ... det är en nyckel på många sätt. Och det är inte bara i skolan, utan det är lätt när man börjar tänka på det, hur mycket vi läser hela tiden, allt från ...

ERIKA: Just det.

JAKOB: ... recept för att baka en scones till vad det nu kan vara.

YLVA: Ja, precis.

ERIKA: Men jag tänker ... för vi har också ett samhälle där just den här frågan om diagnoser, det är ganska närvarande, kan jag tycka, i ... kanske inte bara i debatten, utan över huvud taget hur det prat... i samtalet i samhället. Tänker ni ... tror ni att det påverkar skolans sätt att jobba och tänka kring de här frågorna?

JAKOB: Ja, det tror jag verkligen. Och det är som med all kunskap, höll jag på att säga, så kan den användas på olika sätt. Man får inte stirra sig blind på det här. Jag tycker ... det finns en modell som jag i många år har tyckt vart bra. Nu kommer jag inte ihåg vem ... det är någon engelsk forskare som har formulerat det där, men det kan vara bra att påminna sig om att alla människor har ... eller ett barn har tre pedagogiska behov, eller det finns tre olika typer av pedagogiska behov. En del behov är gemensamma för alla människor, till exempel att man ska känna sig trygg, att man ska få uppgifter som är ... ligger lagom, som är lagom svåra, varken för lätta eller för svåra. Man ska våga prova och misslyckas, det ska finnas en sån miljö. Ett annat behov är unikt för mig, precis mig, att jag vill kunna ... vad det nu kan vara, som just jag vill ha för att få till det i arbetet. Och sen då så kan det då finnas då behov, och vi ... det finns ändå såna personer som har stor erfarenhet ... till exempel autism och adhd, eller olika neuropsykiatriska svårigheter, läs- och skriv... lär sig. Det byggs upp en kunskap kring behov som ... alltså det blir ... de här diagnoserna kan fungera i bästa fall då som en slags raster för att få syn på de här behoven, de här unika behoven, genom den kunskapen, för att man vet vad som brukar kunna ställa till det. Tar ett ex... ett så här konkret exempel, när det blir otydligt eller när det blir en snabb förändring, då är det vanligt om man har autism att det blir besvärligt på olika sätt. Om det blir för långtråkigt, om det blir för mycket väntan så blir det oftast inte bra för mång... för de flesta barnen med adhd, utan då seglar man iväg i tankarna ännu mer, eller att man ... det kanske händer någonting dramatiskt, att man ställer till det i stunden. Och att ha den

2020-02-07

där typen av prisman, att förstå konkreta situationer i skolan kan vara väldigt bra, särskilt kring de där situationerna, skulle jag säga, där det finns risk för att man annars reagerar med att man blir provocerad eller så där, att man har någon ... att man har de här ... vad ska man säga då, tankestrukturerna för att förstå situationer. Men man får inte ... men ska man prata om diagnoser får man inte få för sig att alla är exakt likadana eller att det går på ett enkelt sätt att dela upp barn, utan man får inte glömma av att vi också är... Ja, ni vet den där klyschan där, alla är lika och olika och allt vad det är, va [skratt]. Eller klyschan, det är en jättebra klyscha. En av få bra klyschor.

ERIKA: Ja, just det.. Ja. Det är dags

YLVA: Mm.

ERIKA: Det är dags för oss att börja avrunda. Men jag tänkte, innan vi slutar så skulle jag ... ni har kommit med väldigt många bra råd, tycker jag, och också lyft in viktiga perspektiv när vi har pratat ... det här. Men jag tänker om ni nu får ge något avslutande råd till de som lyssnar och som kanske ... ja, förmodligen då möter elever där det kan vara så att det finns svårigheter som överlappar, vad skulle ni vilja ge dem för råd att arbeta och tänka utifrån?

YLVA: Alltså jag vill nog belysa det här med samverkan egentligen, och dialog, och ...

JAKOB: Mm.

YLVA: Om man ska prata utredning, det här nyfiket utredande och kompetens, och ta hjälp av varandra, olika professioner.

- ERIKA: Det är viktig faktor?
- YLVA: Mm.
- ERIKA: Någonting du vill säga, Jakob?
- JAKOB: Nej, jag håller helt med.
- ERIKA: Det är ett gemensamt medskick.
- JAKOB: Ja.
- ERIKA: Ja. Tack så jättemycket. Tack Jakob Åsberg, docent vid Göteborgs universitet, och Ylva Schön, rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten, för att ni var med och pratade om den här viktiga frågan. Och jag tar med mig en hel del härifrån, dels att det inte är framgångsrikt att vänta och se, utan att man behöver vara nyfiken och undersöka, vad finns det för utmaningar och vad finns det för styrkor, precis som ni har varit inne på. Och sen också att det är viktigt att se till helheten när man möter en elev, att inte ha de här olika föreställningar, utan försöka vara nyfiken på individen och se, vad är den bästa vägen framåt? Så tack så jättemycket för att ni kom och delade med er.
- JAKOB: Tack.
- YLVA: Mm, tack.
- INFORÖST: Tack för att du lyssnat på Specialpedagogiska skolmyndighetens podd. Fler avsnitt kan du hitta på vår webbplats och där poddar finns. Om du vill veta mer om oss och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats, spsm.se. Följ oss även på Facebook, Twitter och Instagram.

